
Anmeldelser

Om den intellektuelle

Profil, nr. 1, Oslo 1991, 128 sider, 60 kr.;
Res Publica, nr. 17, Stockholm/Stehag
1991, 176 sider, 99 kr.; Pierre Bourdieu:
Texter om de intellektuelle, Brutus Öst-
lings Bokförlag 1992, 208 sider.

*

I begyndelsen af 1991 lykkedes det atter den fransk samfundskritiker Bernard-Henri Lévy at vække opmærksomhed, denne gang med en bog og en TV-serie, *Les aventures de la liberté*, der var "en subjektiv historie om de intellektuelle". I slutningen af 1991 var Nationalforsamlingens præsident Laurent Fabius og kulturminister Jack Lang værter ved et stort anlagt internationalt kollokvie i Paris med titlen "De intellektuelle i Europa fra 1945 til 1991: engagementets ændringer". Den intellektuelle som figur synes stadig at kunne påkalde sig interesse i den sydlige del af Europa. Men også i vore nordiske broderlande var den intellektuelle på plakaten i 1991: emnet for første nummer af det nu genopstandne norske tidsskrift *Profil* var "De intellektuelles rolle", og det svenske Brutus Östlings Bokförlag barslede med nummer 17 af tidsskriftet *Res Publica* under overskriften "De intellektuelle" samt en antologi med et udvalg af den franske sociolog Pierre Bourdieus mange tekster om de intellektuelle. Men hvorfor egentlig denne interesse? - og hvad er egentlig den intellektuelle?

Foranlediget af den norske undervis-

ningsministers udtalelse om, at "humanisterne bør sette centrale problemer under debat" (s. 1), at akademikerne ikke er intellektuelle, idet de ikke henvender sig til et bredere publikum, stiller *Profils* redaktionelle leder følgende spørgsmål: "Likevel melder tvivlen seg: er det ikke stor forskjell på å la "forskning få et bredere publikum i en popularisert form" og intellektuell debatt?". *Profil* byder med udgangspunkt i dette spørgsmål "90-årenes intellektuelle - som lesere og skribenter - velkommen til å delta i en ny giv for tidsskriftet." (s. 1), og stiller på denne baggrund sine sider til rådighed for, hvad der skulle være såvel dagens intellektuelle debat som dagens debat om den intellektuelle. Dette gøres ved at vende blikket mod Frankrig, USA, Tyskland, Rusland og Norge.

I den første sektion, den franske, finder man to artikler af J.-F. Lyotard: "Den intellektuelles gravmæle" og "De intellektuelle motene". Den første er Lyotards indspil i den franske debat i 1983 om de intellektuelles mulighed, og heri problematiserer han bl.a. Sartres universalistisk orienterede intellektuelle. I den anden artikel insisteres på eksistensen af intellektuelle modeord, der samtidig fungerer som adgangsgivende løsenord til tidsskrifter, konferencer o.lign. Videre finder vi en artikel af tyskeren Lothar Baier, "Opphevelsen av den intellektuelle i mediet", hvor der gives et udmærket vue over franske intellektuelle fra Julian Benda over Sartre og Foucault til "de nye filosoffer"; især træder modsætningen mellem Sartres

Anmeldelser

og Foucaults opfattelse af den intellektuelles rolle klart frem, mens forfatteren i behandlingen af "de nye filosoffer", i forlængelse af titlen, ophæver dem lidt for hurtigt i mediernes, istedet for at reflektere over, hvorved *deres* omgang med medier adskiller sig fra tidligere intellektuelles. Et oversat uddrag af englænderen Keith A. Reader, der kort refererer den debat om de intellektuelles tavshed, hvori den første af Lyotards artikler hører hjemme, afslutter den franske del.

I den korte amerikanske sektion forsøger Russell Jacoby at pejle sig ind på årsagen til, hvorfor der mangler en generation af yngre intellektuelle i USA i dag: de fraværende intellektuelle er gået tabt til universiteterne. Det andet amerikanske bidrag er et uddrag fra netop afdøde Allan Blooms bog *The Closing of the American Mind*, nærmere bestemt de sider hvor han beklager nutidens unge universitetsstuderendes manglende dannelse, hvad angår læsningen af gode bøger.

Den tyske sektion, nummerets klart største hvad sidetal angår, indledes af Hauke Brunkhorsts forsøg på at formulere spørgsmålet om de intellektuelles rolle i dag, hvilket gøres med udgangspunkt i en historiske oversigt over tyske filosofers opfattelse af de intellektuelle fra 1789 til i dag. Omdrejningspunktet er her forholdet mellem intellektuelle og anti-intellektualisme. Dernæst giver Peter V. Brinkemper en grundig og oplysende introduktion til Jürgen Habermas ved at tage udgangspunkt i det historiske vue, Habermas selv giver over det tyske intellektuelle land-

skab fra Heine over Weimar, efterkrigstiden, studenteroprøret, RAF til de nykonservative. Habermas' egen position som intellektuel og hans opfattelse af den intellektuelles rolle i det hele taget ses på denne baggrund. Fra Habermas' egen pen bringes en udmærket artikel fra 1963 om universitetsreformer, filosofi og videnskabens forhold til den akademiske *Bildung*. Dernæst følger en lille Max Weber-afdeling. Dels en i sig selv udmærket tekst, fra 1919, om videnskabens mål og kald, om videnskabsmandens forhold til politik og dannelse; dels Stig Hareides glimrende opfølgning på Weber-teksten, hvor vi langt om længe får en norsk kommentar til det, der sker i den store verden.

Jagten på den intellektuelle går herefter østover, nærmere bestemt mod Rusland, hvor Peter Normann Waage pejler sig ind på den russiske kultur: fra tidernes morgen har den været en absolut religiøs kultur, hvori det enkelte menneske har ladet sig indordne under høje og ædle mål, først foreskrevet af kirken, dernæst af statskirken, og endelig af staten - den kommunistiske ideologi er trådt ind på de kristne dogmers plads. En meget velskrevet og læseværdig artikel, men den intellektuelle ser man ikke meget til i den.

Endelig vender man efter denne lange søgen tilbage til Norge og mødes her af tre tekster: to sider med Arne Stavs poetiske, intellektuelle metamorfoser, en god artikel af Karen Mathilde Haugland, der sammenligner de intellektuelle i Norges tidsskriftmiljø for 150 år siden med dagens situation og endelig Stian Grø-

Anmeldelser

gaards omtale af det intellektuelle miljø i 70'ernes Norge, hvilket ikke overraskende bliver en diskussion af de kommunistiske universitetsgrupperingers rolle.

Uden at skulle gå dybere ind i diskussioner af de for det meste gode enkeltstående tekster, kan deres fælles optræden under overskriften "De intellektuelles rolle" godt give anledning til et par overvejelser over temanummeret som helhed. Hvorledes indfries den intention, der formuleres i den redaktionelle leder? To ting stilles her i udsigt: aktualitet i 90'erne og debat.

Imidlertid er ingen af teksterne vidnesbyrd om en debat mellem eller om intellektuelle i 90'erne, hvilket måske også ville være for meget forlangt, taget i betragtning at nummeret er fra 1991; men at bringe artikler fra 1919 og 1963 kan vel kun med meget god vilje siges at vise noget om den aktuelle debat i Tyskland? Det måtte dog have været muligt at finde en nyere tekst af Habermas om den intellektuelles rolle, især når der introduceres appetitvækkende til flere af dem i artiklen om Habermas. Hvis målet har været at vise en aktuel debat, kunne man godt have ønsket sig artikler, der var en aktiv del af en *nutidig* debat.

Men heller ikke løftet om debat indfries til fulde. Ganske vist er der både udmærkede original-artikler med tilhørende introduktioner og udmærkede oversigter over landenes diskussioner, men det lykkes ikke rigtigt at få *vist* disse diskussioner. Debatten er på en underlig måde fraværende. De tre store "hoverpersoner" Lyo-

tard, Bloom og Habermas står fuldstændig ensomme og uimodsagte og har slet ikke nogen at debattere med - end ikke hinanden. En direkte kommentar til Habermas eller en tekst af en af de mange samtidige, Habermas diskuterer med i sin artikel (Eugen Fink, Helmut Schelsky) kunne have vist en debat. Det samme gælder såvel den amerikanske som den franske forbindelse: hvorfor ikke en tekst af en af de feminister,¹ Bloom er ude efter i sin kommentar til sædernes forfald? Hvorfor ikke en kommentar til Lyotards gravskrift over den intellektuelle (eksempelvis Maurice Blanchots replik fra *Le débat* nr. 29 "Les intellectuels en question").

Nummerets prisværdige intention indfries således ikke helt. Det lykkes ikke at etablere et samlende rum, hvori de enkelte artikler kan bringes til at kommunikere: mellem landene er der store tids- og ernæmæssige forskelle, og inden for de enkelte lande er der ingen at debattere med. Det bliver derfor blot ved antydninger, når der anlægges et så bredt perspektiv, hvilket kunne have været afhjulpet ved at koncentrere indsatsen: en afgrænset (og gerne nutidig) periode, et afgrænset emne eller færre lande. Man sidder således tilbage med mindst to ubesvarede spørgsmål: hvorfor bringe de intellektuelle på banen i dag - igen? Hvad er eller kan være den intellektuelles rolle i 90'erne?

Giver man sig herefter i kast med *Res Publicas* nummer om "De intellektuelle" er det nok desværre udtrykket "Falsk varebetegnelse", der umiddelbart falder en ind: ret beset er der kun *een* tekst, der om-

Anmeldelser

handler, hvad de intellektuelle er eller kan være. At resten så måske er skrevet af intellektuelle eller er *samtaler med* intellektuelle, er en anden sag. Hvis noget sådant skulle kunne berettigg titlen "De intellektuelle", ville de fleste tidsskrifter kunne smykke sig hermed. Uheldigvis ser det sidste imidlertid ud til at have været kriteriet for udvælgelsen af tekster. Man finder således følgende: en meget oplysende samtale med Jean Baudrillard om sociologien i dag, om hans eget misforhold til Bourdieu og Foucault og om bruddene i hans eget værk; en samtale med David Grossmann om forholdet mellem palæstinensere og jøder efter Golf-krigens ophør; et uddrag fra Clausewitz' klassiker *Om Krig*; et kort prosastykke af den estiske forfatter Jaan Kaplinski; en artikel af Birgitta Holm om forskellene i kvindelig modernisme; en artikel af Arne Melberg om Rousseaus brevroman *Julie*; en tekst af Jorge Calvo om Julio Cortázar samt en tekst af Cortázar.

Endelig når man efter 95 siders læsning frem til sektionen om de intellektuelle, der lidt misvisende bærer titlen "Basar"; her finder man Pierre Bourdieus tekst "De intellektuelles roll i den moderna världen". Men netop som man troede det annonce-rede tema om den intellektuelle var fundet, viser de tre næste tekster sig at være: en samtale med Edmond Jabès om hans forhold til den europæiske jødedom og litteraturen, en samtale med den østtyske dramatiker Heiner Müller samt en samtale med Jürgen Habermas om hans opfattelse af moral og etik efter udgivelsen af *The-*

orie des kommunikative Handelns. Der var altså en grund til, at denne sektion hed "Basar".

Alt sammen i sig selv udmærkede tekster, men hvis man som køber og læser havde forventet artikler, der reflekterede over de intellektuelles rolle, hvilket nærværende anmelder havde, bliver man en smule skuffet. Hvad blev der af det par tekster, der kunne have svaret på følgende interessante spørgsmål: hvorfor anbringes netop *disse* forfattere i et temanummer med titlen "De intellektuelle", hvad er den intellektuelles rolle, siden den kan spilles af så mange forskellige personer, der taler om så meget forskelligt?

Hvorfor man har valgt titlen "De intellektuelle" til nummer 17 af *Res Publica* forbliver lidt af et mysterium. Et mysterium er det imidlertid ikke, at antologien med Bourdieus tekster hedder *Texter om de intellektuelle*: den indeholder rent faktisk de artikler, man havde forventet at finde i tidsskriftet.

Hvorfor har Bourdieu gjort så forholdsvis meget ud af at undersøge de intellektuelles verden? Dette søger antologiens redaktør Donald Broady at svare på i et behageligt kort og meget instruktivt forord. For det første indgår disse studier i et storstilet projekt med at undersøge samtlige eliter af betydning i det franske samfund, for det andet indtager de intellektuelle en interessant ekstremposition blandt disse eliter, for det tredje har analysen af den intellektuelle felt fungeret som en slags prototype i Bourdieus udvikling af begrebet om socialt felt og for det fjerde hænger interessen

Anmeldelser

sammen med den selvreflekterende holdning, der gennemsyrrer hele Bourdieus projekt.

Hvorledes ser Bourdieu da den intellektuelle? Frem for alt som en *sociologisk* størrelse, hvilket i hans terminologi betyder, at den intellektuelle ses som en del af et socialt felt, det vil sige "ett system av relationer mellan positioner vilka besättes av människor eller institutioner som strider om något som är gemensamt för dem." (s. 10). Ved at anlægge et sociologisk perspektiv på den intellektuelle indskriver Bourdieu sig i en fransk tradition, hvor eksempelvis Jacques Le Goff (*Les intellectuels au Moyen Age*, 1957), Louis Bodin (*Les intellectuels*, 1962) og Frédéric Bon/Michel-Antoine Burnier (*Les nouveaux intellectuels*, 1966/71) tidligere har stået centralt. Imidlertid adskiller Bourdieu sig herfra på to væsentlige punkter. For det første betragtes de intellektuelle som en af samfundets eliter; en opfattelse, der bryder med to traditionelle opfattelser af den intellektuelle som enten en marginaliseret, subversiv figur over for/uden for magten eller en "organisk intellektuel", sammenvævet med folket eller arbejderklassen. For det andet undersøges de stridigheder, der udspiller sig i de intellektuelles sociale felt ikke ud fra en vertikal akse (borgerskab/arbejderklasse), men ud fra en horisontal akse (mellem grupper, der har lige adgang til ressourcer, men som dog er forskellige). Emnet er altså den (klasse)kamp, der foregår i overklassen, hvilket er en synsvinkel, der søger at tænke uden om tidligere sociologisk

forskning, ja, uden om de tidligere måder at se den intellektuelle på overhovedet, hvoraf Sartres i *Forsvar for de intellektuelle* vel er den mest kendte: den intellektuelle tænkes af Sartre i klassekampstermer, og han er særegen ved at være et omvarende eksempel på en inkorporeret klassekamp, splittet som han er mellem sit borgerlige ophav og de mindst favoriserede, han skal kæmpe for.

I antologiens ni valgte tekster, der alle er fra 80'erne, diskuterer Bourdieu på denne baggrund følgende: de intellektuelles funktion og krav om objektiv viden; det sociale felt i det hele taget; kunstneres felt; hvilke sociale vilkår, der muliggjorde Sartre, den totale intellektuelle par excellence (nok samlingens bedste); sociologisk forskning, undervisning og politik; det litterære felt; brugen af ordene "folk" og "folkelig" i de intellektuelles indbyrdes kampe; de intellektuelles rolle i den moderne verden, set i lyset af den franske revolution. Man kunne måske have overvejet at medtage "De franske intellektuelles hit-parade" fra *Homo academicus*?

Efter endt læsning finder man ud af, at det var på tide denne i skandinavisk sammenhæng måske knapt så kendte sociologiske læsning af de intellektuelles funktion blev præsenteret. Det sker heldigvis nu i en meget læseværdig og velredigeret bog, hvor der er en stor grad af homogenitet mellem teksterne, uden at der bliver tale om redundans, og hvor det lykkes at fastholde en bestemt tilgang til den intellektuelle: sociologiens. At dette så også begrænser udsynet ved at udgrænse ek-

Anmeldelser

sempelvis et psykologisk, filosofisk, moralsk, politisk perspektiv på den intellektuelle er nu en gang ethvert perspektivs problem og vilkår; og det kan under ingen omstændigheder lægges bogens redaktør til last.

Hvad var så egentlig den intellektuelle? Naturligvis gives der i de omtalte udgivelser ikke noget entydigt svar herpå. Men svar gives der - og mange forskellige af slagsen. De peger ganske vist i begge tidsskrifter i mange forskellige retninger, men forskellen mellem den måde, de præsenteres på, er til at få øje på: *Profil* peger måske i mange retninger, men det gør det dog i det mindste med artikler, der holder sig inden for det overordnede emne "De intellektuelle"; dette kan man kun med meget god vilje sige om *Res Publica*. Dette råder *Texter om de intellektuelle* dog rigeligt bod på ved at koncentrere sig om een person og en kort årrække, hvilket så på den anden side betyder, at Bourdieu ikke placeres i det franske åndsliv, men så er det jo godt, man har *Profil*. Derfor: vil man læse nogle forskellige svar på spørgsmålet: hvad er den intellektuelle? - så læs alle de tre udgivelser og få en god cocktail af overblik og dybde.

Niels Brügger

Benjamin i sort og hvid

Tore Eriksen m.fl. (red.): *Tankestreger - essays om Walter Benjamin.*, Modtryk, 143 sider.

Tore Eriksen (red.): *Walter Benjamin oversat*, Slagmarks Skyttegravsserie, 230 sider.

*

Med antologierne *Tankestreger - essays om Walter Benjamin* (klædt i sort) og *Walter Benjamin oversat* (helt i hvid) er den dansksprogede litteratur om og af Walter Benjamin, sagnomspunden tysk filosof og litteraturkritiker, blevet forøget med godt 400 koncentrerede sider: intellektuelle portrætter af Benjamin (1892-1940), dekonstruktive essays om hans sprogfilosofi, oversættelser af hans egne sprogfilosofiske skrifter og danske essays om det vidtspændende forfatterskab.

Med denne sammensatte dokumentation er det redaktørerne Eriksen, Jørgensen & Stounbjergs erklærede formål at "demonstrere", hvad de ikke tøver med at kalde "en egentlig ny reception" (*Tankestreger* [herefter T], 4). Denne orienterer sig mod "forholdet mellem erfaring og udtryk" (T, 5) i Benjamins værk - uden derfor at ville fortrænge dettes samfunds- og kulturkritiske aspekter. Lad os se, hvorledes denne ambition indløses i antologiernes mange teksttyper.

Gamle portrætter

Sikkert for at få antologierne til at ligne